

جلا وطنه پښتو شاعري

آمنه رازقي
۱۳۹۱ لمريز
کابل - افغانستان

Ketabton.com

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: جلا وطنه پښتو شاعري

ليکواله: آمنه رازق

د ليکنې ډول: څېړنه

د ليکلو کال: ۱۳۸۹ لمريز

د چاپ کال: ۱۳۹۱ لمريز

خپروونکې اداره: د افغانستان قلم ټولنه

د پښتې طرحه: رامین نقشبندی

شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

سريزه

جلا وطني او خپل ټاټوبي ته شا کول او
پرېښودل په ټوله نړۍ کې اوږد تاريخ لري او د
انساني ژوند تر ټولو ترخې خاطرې له ځانه پرېږي
د جلا وطني معنی داده چې د ژوند او اوسېدو
هر خوند او نعمت شاته پرېښودل دي او يوه خالي
مېدان او پردي چاپېريال ته ځان غورځول دي.
په تېرو درېيو لسيزو کې افغانان په بې شمېره
توگه د خپل خواږه وطن پرېښودو ته اړ شول او دا
لړۍ تر ننه لا دوام لري.

که ووايو هر افغان دې ته اړ شو وطن پرېږدي،
بې ځايه به نه وي، ځکه نو ډېرو افغانانو خپل
خوږ وطن داسې پرېښود چې بېرته راتگ ته يې

بیا زړه ونه نیو او د اوقیانوسونو اېخوا په پردیو
ملکونو کې د تل لپاره پاتې شول . د دغو
افغانانو په لیکو کې ډاکتران ، انجینران ،
لیکوالان ، شاعران او د ژوند د بېلابېلو
مهارتونو خاوندان شامل وو چې مجبوریتونو په
مخه کړل او د هېواد پرېښودل یې پرې ومنل .
زه دلته د پښتو جلا وطنه شاعري یو لنډ
انځور وړاندې کول غواړم ، داسې انځور وړاندې
کول، که د پښتو جلا وطنه شاعرۍ حق ادا نه
کړای شي ، لږ تر لږه یو یاد خو به یې ژوندی
وساتي، دا پرموډ حق دی

په مینه

آمنه رازق

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: جلا وطنه پښتو شاعري

لیکواله: آمنه رازق

د لیکنې ډول: څېړنه

د لیکلو کال: ۱۳۸۹ لمریز

د چاپ کال: ۱۳۹۱ لمریز

خپروونکې اداره: د افغانستان قلم ټولنه

د پښتۍ طرحه: رامین نقشبندی

شمیر: ۱۰۰۰ ټوکه

نه د رېبار شته پته

نه ماشومان

نه د مرغانو آواز

د دې چوپټيا د تروږمۍ په زړه کې

زه لا خوځېږم د اشنا په طرف

ورته زخمي زخمي

گلان ټولوم

(وحدت ورځپاڼه، د زمري ۸-۱۳۷۳ لمريز،

رازق، پېښور)

په پورتنۍ شعر کې چې د ازاد شعر غوره
بېلگه يې منلې شو، شاعر داسې يو انځور
وړاندې کوي چې څنگه يې خپل خوږ ټاټوبی
پرېښود او ولې دې ته مجبور شو، دا کار وکړي
او بيا د دې ټولو سره بايد څه وکړي او خپل ولس
ته څه ووايي.

راځئ د پښتو ورځپاڼې پشاور د ۱۳۷۲ لمريز
کال د جوزا مياشتې د لومړۍ نېټې گڼه کې د

پښتو شعر کې جلا وطني

که هر پښتون شاعر جلا وطنه شو، پدې مانا
چې پښتون د خپلې ژبې جلا وطني ومنله، لکه
چې لوی احمد شاه بابا وايي:

د ډيلي تخت هېرومه چې را ياد کړم

زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه

خو شاعر چې جلا وطنه شو، خپل وطن، خپل

ولس او خپل فرهنگ نشي هېرولای، بلکې دا د

ده د شاعرۍ مرکزي ټکی دی.

دلته مې ټول وطن پرهر پرهر شه

او

نازښين وطن مې اور واخيسته

کلي کوڅې شوې اديره اديره

نه د قاصد

شاعر په وینه کې اخیښل شوې مینه ، درد او
ښکلا ده چې ، باید تل یې یاد وشي او حق یې ادا
شي .

خوب کې کلي کنار آسونه راشي
په بمونو باندې بار آسونه راشي
په لېمو کې یې تصویر د ویر ښکارېږي
پېښور ته له مزار آسونه راشي
(اجمل اند ، خپو کې انځورونه)
(ع- ب) د عرفان کتاب خپرولو مؤسسې
مسوول د کریمې فیض زاده رسولي د کتاب
«زخمي شونډې» په سریزه کې لیکي : «دا کتاب
د هغو ښکلیو شعرونو مجموعه ده چې زیاتره یې
په حقیقت کې د وطن ، ولس او خپل ټاټوبي څخه
د لیرې توب او بېلتون خوږې او زړه وړونکې
زمزمې دي....»

پښتون افسانه نگار طاهر اړیدي (کراچی) په
«زخمي شونډې» نومې کتاب په الف مخ کې
داسې لیکي : «یو متل دی چې زمکه(ځمکه) هم

رازق یو شعر «زخموته» را واخلو چې ، شاعر د
خپل وطن د تلو په یاد څه لیکلي دي .

چمن زخمي دی او بلبل زخمي دی
گلې ترې ځم زما محل زخمي دی
باده! احتیاط کوه په ورو چلېږه
دلته غاټول دلته سنبل زخمي دی
خېره غېږه دې څه خلاصه نیسه
د مسافرو هر یو پل زخمي دی
نازکو شونډو کې ادا چلوه
نن خو موناسته او محفل زخمي دی
طبییه! پرېږده نور اثر نه لري
دنیا زخمي ده چې کابل زخمي دی
رښتیا هم ، همداسې وشول ، چا چې د کابل
زخمونو ته اوږونه را واپول دا اوږ د دوی کورونو
ته هم ورغی او د خپلو زخمونو ننداره یې پخپله
وکړه .

پښتو جلا وطنه شاعري د خپل هېواد د مینې
حق ډېر ښه ادا کړی او د تل لپاره به د دغې لارې
گرمه مینه ساتي او دا د هر پښتون جلا وطنه

يادونو کې څورېږي ، هومره يې د کوزې پښتونخوا د شاعرانو او ليکوالو پام هم دې ته را وگزاوه چې، له دوی سره د پښتنو د لوی کور (افغانستان) غم په ګډه وګالي او د سيمه ييزو توپيرونو کرښه پرېږدي او د ستر پښتون لوی افغان فخر افغان د لارې د ملتيا څخه خوند واخلي . په هر حال، مونږ په جلا وطنۍ کې پر شعر د جلا وطنۍ د مينې ماتولو خبره کوو ، کريمه رسولي په څه ساده الفاظو کې زمونږ سره خبره سپينوي:

ګله سبا له مې کېږدی، ته بوزه

ماته کېږدی، د خپل وطن يادېږي

(زخمي شونډې ۳ مخ)

لوی استاد علامه اکاډميسين پوهاند عبدالشکور رشاد، د يوې لنډې مودې جلا وطنۍ د يوه اوږده نظم برخه جوړوي. دا نظم «ترخه حالات» نومېږي. (جرس پښتو) کراچۍ کې په ۸۱ صفحه جولای سپټمبر ۱۹۹۴ زېږديز کې چاپ شوی دی. استاد رشاد پدې نظم کې د جلا

هغه سوزي چې اور ورباندې بل وي ، خو په افغانستان کې د تېرو څو کلونو راهيسې داسې بل شوی اور نه يوازي د افغانستان زمکه او د هغې خاورې اوسېدونکي وراټه پراته کړل بلکې « په خصوصي توګه د کوزې پښتونخوا اوسېدونکو ته يې هم تاو را رسېدلی دی . د دغه بارودي تاو له امله د کوزې پښتونخوا شاعرانو ، اديبانو او نورو ليکوالو هومره څه ډېر ليکل کړي دي ، څومره چې د برې پښتونخوا (افغانستان) ليکوالو کړي دي ، بلکې اوس خو د افغانستان د جنگ په سبب په پښتو شاعرۍ کې څه نوي استعماري او علامتي لفظونه څه داسې رنگ شامل شوو چې اوس د مثل او مثال په توګه پېش کېدای شي او دا ځکه چې پښتون که څه هم د اتفاق رسۍ پرېښې ده ، ولې په ذهني توګه باندې د بل پښتون په غم خفه کېږي او په درد يې خوږېږي . »

د پورتنۍ را اخيستني نه جوتېږي چې پښتو جلا وطنې شاعرۍ چې څومره د خپل هېواد په

اولا اوس هم پښتو شاعري د هېواد نه د باندې
په ډېره مينه . جرئت او صداقت سره هېوادنۍ او
ملي مسؤوليتونه ستايي او سرته يې رسوي . که
ژوند يې مجبوريت په جلا وطنۍ وسپاره . خوله
مرگه وروسته هم خپل وطن . خپلې خاورې او
خپل ټاټوبي ته لېواله دی :

يو مې سوال ځواب د قبر په پښتو کې
يو لحد په قندهار در څخه غواړم
چې يوازې جهاني درځي درشل ته
د سکروټو په سر لار در څخه غواړم

د پښتو ژبې ښه شاعر مرحوم اسحق ننگيال چې
کابل کې مېشت و . عبدالباري جهاني ته يو
ليک ليکلی دی چې . ځواب کې يې جهاني
صاحب يو اوږد نظم ليکلی دی . زه غواړم تاسو
ته د دې نظم ځينې بېلگې وړاندې کړم چې . دا
خبره پوره جوته کوي چې . جلا وطنه شاعري کې
جلا وطني په کومو الفاظو تصوير شوې ده :

ماته مه وايه چې سوځي لوړې څوکې
ماته مه وايه چې شاپې يې درې دي

وطنۍ د بېلابېلو اړخونو دردونه په سمه توگه
انځور کړي دي

دلته زه غواړم د دغه اوږده نظم څخه يوازې يوه
نمونه گرانو لوستونکو ته وړاندې کړم چې ، ښه
خبره به يې دا وي چې ، د اروا ښاد استاد رشاد
ياد به هم پکې تازه شي :

آ تر ملک بهر افغانه ! زمونږ حالات خورا ترخه
دي

ځيگر سوزه مو بيان دی ، زړه ريښونکی مو خواله
دي

مرور دی پسرلی د افغانانو له وطنه

اړولي پدې ملک کې خزانو ولا درانه دي

دلته استاد رشاد د افغانستان د بدې ورځې د
يادولو تر څنگ ملا شاهي ياده کړېده او ملا
شاهي يې د افغانانو د نفاق او د ودې د هر څه د
تباهي عامل بللی دی .

جلا وطنه شاعري ، د افغانانو د ژبې په توگه د
زړه سواندو افغانانو د درد او تورې په توگه تر
ډېره حده خپل رسالت او مسووليت سرته ورساوه

ختیځوالو یو غوره صفت دی . (زخمي شونډې ،
۱ مخ) او بل دا چې پښتو جلاوطنه شاعري
هماغه د خپلې شروع نه د کوزې پښتونخوا
شاعري ته ورگډه شوه او یو د بل نه یې رنگ او
خوند واخیست :

که حالاتو مې رباب له غېږې واخیست
خو نغو ته یې کاروان راته راکړی
(اجمل اند ، څپو کې انځورونه)
رښتیا هم پیرمحمد کاروان په جلا وطنۍ کې
د پښتو شاعرۍ د سر سړی دی . (چنار خبرې
کوي) د پیرمحمد کاروان هغه شعري غونډ دی
چې د جلا وطنې شاعرۍ داسې بېلگې پکې را
ټولې شوې دي چې ، په هر لحاظ ورته د غوره
شاعري نمونه ویلی شو .

غوڅ یې کړ تابوت یې کړ ستا نوم به مې لیکه
پرې

ستا په نامه خاورو ته چنار راسره ځي

ماته مه ښه د بورې مورکۍ اوښکې
ماته مه وایه چې تشې یې حجرې دي
ماته مه وایه چې چيغې زندانې شوې
او لا اوښکو ته لویدلې زولنې دي
د تیاري د ښامار ژامې لا خړپېرې
لېونتوب ته په کمین کې جېخانې دي

....

ماته مه ژاړه له تورو تورو ورځو
ماته مه وایه چې سپینې د چا شپې دي
زه پوهېږم چې وطن وطن شهید دی
ماته مه وایه چې ډکې هدیرې دي

....

(پایکوب ، عبدالباري جهاني)
پښتو شاعري کې جلا وطني د دې سبب هم
شوه ، چې پښتو شعر د هېواد د باندې هم ومنل
شو او پر ډېرو ژبو و ژباړل شو . د دنیا خلکو هم
دا ومنله لکه چې د اسیا یو نامتو عالم او
سیاستمدار د خپل هېواد «هند» په یوه ادبي
غونډه کې یو وخت وویل چې : شاعري د

يا همدا مجموعه . چنار خبرې کوي کې :
سپين لباس د فرشتو ايليس اغوستی
جاهلان وايي وارث د پېغمبر دی

همدارنگه د ښاغلي کاروان په سل ها وو
دغسې نمونې په جلا وطنه پښتو شاعری کې
پرته دي . چې دلته يې د ځای کولو ځای تنگ
دی .

استاد نجيب منلی د قلم مجلس (لومړۍ گڼه
۱۳۸۵ . په دويم مخ کې) په (پښتو ادبياتو کې
د جلا وطنه ليکوال ونډه) تر سليک لاندې ليکي

« د ټولو جلا وطنو په څېر جلا وطنه ليکوال هم
د تضادونو په يوه پېچلي حال کې را گير دی .
چې په هر ډول چې وي . هم په خپل شخصي ژوند
او هم په خپلو ادبي هستونو کې به ورسره گوزاره
کوي . هم د زمان له مخې او هم د احساس له مخې
لومړی تضاد د خاورې تضاد دی . له يوې خوا د
هجرت وطن له اصلي وطنه ډېر توپير لري .

منظرې ، انسانان او د ژوند لارې هر څه په بل
ډول وي حتی له هغه څه نه هم بد وي چې سړی يې
له جلا وطنۍ وړاندې تصور کوي .

دوهم تضاد د هویت تضاد دی . هغه انځور
چې سړی يې د ځان په هکله لري . د جلا وطنۍ
په شرايطو کې د هغه څه په بنسټ خورا تنگ او بې
رونقه وي چې په خپل وطن کې يې سړی فکر
کولی شي . په يو ځای کې ځان پردي او حتی
سرباری گڼل د زغم وړ خبره نه ده . ډېر ځله بيا د
پرستيز له لاسه ورکول . دغه د کمي احساس نور
هم له زغمه وباسي»

جلا وطني زمونږ داسې شاعران په مخه کړه
چې لدې د مخه هم د شمار خلک وو او ښه نوم او
شهرت يې درلود خو داسې شاعران هم پکې را
لوی شول چې . ټوله شاعري يې د جلا وطني سره
رنگ واخيست او په پردي وطن کې يې شعر ته
مخه کړه . شه شاعر ترې جوړ شو داسې شاعر چې
تر هر څه يې د مخه په خپل شعر کې د خپل هېواد
يادونو ته ځای ورکړ او د خپلې خاورې او اولس

يادونه يې تازه وساتل . ته به وايې فطرت هغه ته
 د خپل هېواد مينه او محبت وربښلې . جلا وطنه
 شاعر خپله يې وسي داسې په خوږه ژبه وايي :
 وخت سره چې جنگ کړو خو بې وسه يو
 ډېر يې که په تنگ کړو خو بې وسه يو
 څرنگ به مو هر شي هغه گل وطن
 اوس چې ورته جنگ کړو خو بې وسه يو
 مونږه مسافرو سيوري ونه موند
 لاندې سر نه سنگ کړو خو بې وسه يو
 (ډېوې په باد سپارمه سيد فخر الدين هاشمي .
 کراچۍ)
 جلا وطنه پښتو شاعري کې د ازاد شعر برخه
 هم ډېره شتمنه ده او که ووايو د پښتو ازاد شعر
 غوره شاعري د پښتو په جلا وطنه شاعري کې
 موندلې شو . بې ځايه نه ده . لاندې د يوه جلا
 وطني ازاد شعر نمونه د وحدت ورځپاڼې پېښور
 ۲ سېپتمبر ۱۹۹۵ څخه راواخلو :
 د زهرو پيالې
 تا چې در پاکې کړې غمژنې شرمناکې اوښکې

د خپل پړوني د سرتا په پيڅو
 زما په سترگو کې اغزی اغزی
 د مجبوريت د يوليدو پسرلی
 د دې دنيا په زهرجن بازار کې
 چا بت خانه او چا کعبه جوړه کړه
 ما مې د زړه په نږدلي کور کې يو ځل د مينې تاج
 محل پرانستو
 او يا هم
 زه چې د شپې ستا د ليدو په تمه
 د خوب او خيال تورونه وغوروم
 زه چې سوال کړې سجدې وللموم
 نو د سوالونو څنځير و شرنګوم
 (د سباوون په تمه ۲۱ مخ . عبدالباري جهاني .
 ويرجينيا - امريکا)
 که د پښتو ژبې جلا وطني شعر په اړه لکه
 څنگه چې ښايي هغسې خبرنه او پاملرنه وشي .
 پښتون شاعر چې څومره جلا وطنۍ کې د خپل
 ادب په اړه هڅې او هاند کړی دی . د هېواد دننه
 يې هم تصور کول خورا مشکل دی . دومره شعري

يادونه يې تازه وساتل . ته به وايې فطرت هغه ته
 د خپل هېواد مينه او محبت وربښلې . جلا وطنه
 شاعر خپله يې وسي داسې په خوږه ژبه وايي :
 وخت سره چې جنگ کړو خو بې وسه يو
 ډېر يې که په تنگ کړو خو بې وسه يو
 څرنگ به مو هر شي هغه گل وطن
 اوس چې ورته جنگ کړو خو بې وسه يو
 مونږه مسافرو سيوري ونه موند
 لاندې سر نه سنگ کړو خو بې وسه يو
 (ډېوې په باد سپارمه سيد فخر الدين هاشمي .
 کراچۍ)
 جلا وطنه پښتو شاعري کې د ازاد شعر برخه
 هم ډېره شتمنه ده او که ووايو د پښتو ازاد شعر
 غوره شاعري د پښتو په جلا وطنه شاعري کې
 موندلې شو . بې ځايه نه ده . لاندې د يوه جلا
 وطني ازاد شعر نمونه د وحدت ورځپاڼې پېښور
 ۲ سپټمبر ۱۹۹۵ څخه راواخلو :
 د زهرو پيالې
 تا چې در پاکې کړې غمژنې شرمناکې اوښکې

منظرې ، انسانان او د ژوند لارې هر څه په بل
 ډول وي حتی له هغه څه نه هم بد وي چې سپر يې
 له جلا وطنۍ وړاندې تصور کوي .
 دوهم تضاد د هويت تضاد دی ، هغه انځور
 چې سپر يې د ځان په هکله لري ، د جلا وطنۍ
 په شرايطو کې د هغه څه په بنسټ خورا تن او بې
 رونقه وي چې په خپل وطن کې يې سپر فکر
 کولی شي . په يو ځای کې ځان پردی او حتی
 سربارې گڼل د زغم وړ خبره نه ده . ډېر ځله بيا د
 پرستيز له لاسه ورکول ، دغه د کمي احساس نور
 هم له زغمه وباسي
 جلا وطني زمونږ داسې شاعران په مخه کړه
 چې لدې د مخه هم د شمار خلک وو او ښه نوم او
 شهرت يې درلود خو داسې شاعران هم پکې را
 لوی شول چې ، ټوله شاعري يې د جلا وطني سره
 رنگ واخيست او په پردي وطن کې يې شعر ته
 مخه کړه . شه شاعر ترې جوړ شو داسې شاعر چې
 تر هر څه يې د مخه په خپل شعر کې د خپل هېواد
 يادونو ته ځای ورکړ او د خپلې خاورې او اولس

مجموعې چې د نړۍ په بېلابېلو ملکونو کې په پښتو ژبه چاپې شوې دي او يا نورو الکترونيکي ميډيا و و په واسطه نشرې شوې دي . دلته يوازې د نوم اخيستلو حوصله او ځای نه پيدا کېږي چې پر دې کوچني اثر کې يې ذکر وشي .

د افغانستان د ليکوالو (قلم ټولنه) د ۱۳۸۵

لمريز کال د دوېي د گڼې په ۱۲۷ مخ کې ليکلي

دي . ښاغلی سليمان لايق د پښتو او دري ژبو

پياوړی شعري استعداد د هېواد لايق عنصر او

لوی عالم دی . هغه د جلا وطني په کلونو کې پر

نور شعري ادبي کار او فعاليت سربېره « پښتون

په پښتو لنډيو کې » په نامه په (۸۰۰۰) لنډيو

باندې علمي څېړنه او ريسرچ کړی دی .

لدې معلومېږي چې که جلا وطنۍ . د پښتون

شاعر ژوند ته بې شمېره زيانونه ورسول . ولي د

دې سره سره پښتو ادب ته برياوې هم په برخه

شوې او د پښتو ادب غنا ته يې نوره هم گټه ور

په برخه کړه .

د خپل پړوني د سر تا په پيڅو

زما په سترگو کې اغزی اغزی

د مجبوريت د يوليدو بسرلی

د دې دنيا په زهرجن بازار کې

چا بت خانه او چا کعبه جوړه کړه

ما مې د زړه په نږدلي کور کې يو ځل د مينې تاج

محل پرانستو

او يا هم

زه چې د شپې ستا د ليدو په تمه

د خوب او خيال تورونه وغوروم

زه چې سوالگرې سجدې وللموم

نو د سوالونو خنځير و شرنګوم

(د سباوون په تمه . ۲۱ مخ . عبدالباري جهاني .

ويرجينيا - امريکا)

که د پښتو ژبې جلا وطني شعر په اړه لکه

څنگه چې ښايي هغسې څېړنه او پاملرنه وشي .

پښتون شاعر چې څومره جلا وطنۍ کې د خپل

ادب په اړه هڅې او هاند کړی دی . د هېواد د ننه

يې هم تصور کول خورا مشکل دی . دومره شعري

پښتو شاعري په داسې حالاتو کې جلاوطنه
شوه چې د دنيا په سياسي نقشه کې د نه منلو
بدلونونه راغلل. پخوانی شوروي اتحاد تجزيه شو
او په افغانستان کې کورنۍ جگړه پېل شوه. د
پښتو شاعري لويه قافله د خپل هېواد نه د وتلو
په تکل کې شوه او په ټوله نړۍ کې تیت شول.
پدې قافله کې دوه ډوله شاعرۍ ځان وښوده.
لومړنۍ هغه شاعري چې جلا وطني کې زېږېدلې
ده او هلته يې وده کړې وه. د دغې شاعرۍ
تصوير او الهام نه په ښکاره څرگندېږي چې د
خپل ټاټوبي نه د باندې ويل شوې ده. داسې
مفاهيم پکې را ټول شوي دي چې يوازې خپل
هېواد نوم يې اورېدلی. او ليدلی يې نه دی او لا
تراوسه هم دې ته زړه نه نيسي چې خپل ټاټوبي ته
ستون شي او که نه:

د کانو سرود

زما د ږنگ کلي تروه ټنډه کې
د مازيگر د شغلو رنگ تری تم
او د سبا زرينې وړانگې يې

زيارت نه کوي
د کليوالو په ډبرينو زړونو
لا د پردې وطن
اسرې پرته دي.
او زما د يار په بې ديدنه گودر
نه د منگي نه د ښکړو شته اثر
ماته ښکالو ښکالو د کانو سرود
دغه پښتو شاعري چې زموږ هېواد ته را
درومي، شاعر يې په پردې وطن کې لوی شوی
او د خپل هېواد نوم او برم يې زړه کې ساتلی دی
او د هر ډول سياسي فشارونو سره سره يې خپل
معنويات او ملي ارزښتونه په درناوي ياد کړي
دي او هغه يې ستايلي دي. په پردې وطن کې
ځان بې قدره بولي او د خپل هېواد او هلته د
ستنېدو يادونه يې په زړه ورېږي.
د يوه شعر دوه بيته:

سوداگره! دې کوڅه کې دې نور څه دي
چې نکريځي په لاسو شولې بې قدره
اې د مينې د محفل جانانه خو ترې

هم مو ايرې کړې هم مو ړنگ وطنه

چيرته چې اوسپنه لږ ښه واخلي

هغوی دې ټول چيرته جذبه واخلي

زما سرکښې خاورې

زما جنت وطنه

څه بد قسمته شولې

څه بد نصيبه شولې

دغه په څنگه لېونو واوښتې

په کرغېړنو تورو شپو واوښتې

(۱۹۹۳-د اگست څلورمه، کراچۍ- پاکستان،

ډېرې په باد سپارمه،

دوهمه هغه شاعري ده چې شاعر يې د خپل

وطن له د تگ نه د مخه د خپل هېواد د ننه ښه

شهرت درلود او يا په بله ژبه يو شاعر د خپلې

شاعرۍ سره جلا وطنه شو. دلته شاعر اوس د

نوي چاپېريال د ستونزو سره لاس او گړېوان دی.

لومړی خو څنگه وکولی شي د خپل وطن په څېر

هله ژوند وکړي. ځکه هله هر څه له يوې مخې

چې ساقي او بيا پيالې شولې بې قدره

(۱۳۸۱-۱۲-۲۷ لمريز، وحدت ورځپاڼه،

پېښور)

د پښتو جلا وطنه شاعري په ټولگه کې داسې

شاعري هم موندل کېږي چې، جلا وطنه پښتون له

جلا وطنۍ د مخه څه ندي ليکلي او نه يې

شاعري کړېده، خو چې د جلا وطنۍ په تورو

شپو کې راگير شو نو شاعري ته يې مخه کړېده.

داسې شاعران نه يوازې په افغانستان کې بلکې

د دنيا په ډېرو برخو کې تر سترگو کېږي او د

دوی شاعري د لوستونکو پام هم ځانته اړولی دی

د دغو شاعرانو شناخت او هويت هم تر اوسه

په پرديو وطنو کې بند پاتې دي او په دې اړه لري

چې، زمونږ ادبي خوځښت هغوی را وسپړي او د

هغوی د شاعرۍ په باب اوږده څېړنه په کار ده.

راځئ د داسې شاعرۍ د ازاد شعر وروستی برخه

را نقل کړو:

ویر

دغو شاعرانو ته د جلا وطنۍ تصوير كه نوى هم و. خو لا د مخه څه نا څه پدې پوهېدل چې شايد داسې حالات راشي د پښتو ادبياتو تاريخ چې مرحوم روحي صاحب ليكلى دى ، پدې اثر كې د زرین انځور هغه شعر چې د «مخه ښه» په نوم ليكل شويدي او چاپ شوى كه گران لوستونكي يې ولولي نو ترې په اسانۍ سره دا پته لگېدلى شي چې پښتو شعر لا د مخه د جلا وطنۍ تريخ خوب ليدلى و .

هماغسې وشوه پښتو شعر چې خپل هېواد كې يې د پرمختگ ډېر پړاوونه وهلي و ، جلا وطنه شو . دغه ډله شاعرانو نه تنها پښتو شعر پرې نشود ، بلكې په خورا ښكلي انداز سره يې ټولې نړۍ ته ور وپېژاند او دلته يې زموږ د هېواد فرهنگي غنا ته لا ډېر څه ورکړل . هغه شعر چې جلا وطنۍ كې ويل شوى دى د پيل رنگ او خوند يا په بله ژبه د جلا تصوير او الهام په لرلو سره د لوستونكو پام ځانته را اړولى شي .

بايلل شوي دي ، يوازې د يوې گولې ډوډى پيداكولو هڅه ده ، نور نو داسې شپې تېرول دي ، چې سهار او بېگه دا سوچ كول دي چې يا ليرې نړۍ ته لاړ شي او يا بېرته خپل وطن ته د تگ لاره و مومي ، د همسايه ملكونو ژوند تېرول ورته ډېر ستونزمن برېښي او په هېڅ ډول ورته د منلو وړ نه دي .

پدغو شاعرانو او ليكوالو كې اكاډميسين سلیمان لایق ، محمدنبي صلاحي ، زلمی هېوادميل ، مجاور احمد زيار ، رحيم الهام ، پيرمحمد كاروان ، محمدالله رازق ، شفيق الله بابري ، عصمت قانع ، سيد فخرالدين هاشمي ، عبدالهادي هادي ، اسمعيل يون ، شهسوار سنگروال ، عبدالباري جهاني ، استاد شپون ، باقي بريال ، طارق رشاد او نور شامل دي . چې دلته يې ذكر كول د ليكنې په موضوع ور ډېرېږي . نو ځكه دا بس دى چې پر مثال يې تكيه او قناعت وكړو .

بېلول په هر صورت مشکل او ستونزمن برېښي
 او د دې نه علاوه برياوې او گټې يې دا شوې چې
 يو د بل درد او غم يې شريک شو او يو گډه اواز
 ته ورته شو چې ارمان او مقصديت يې يو شو او
 په گډه سره د پښتو شعر د سوچه توب او برياوو
 په لور هڅې شروع شوې او ډېر څه يې لاسته
 راوړل او توپير او سرحد پکې خپل ارزښت له
 لاسه ورکړه. هر څه د دې لپاره شول چې چيرې او
 څنگه داسې شعر وويل شي چې د معنی، مقصد
 او ښکلا له مخې په رښتيني معنی شعر وبلل شي
 او د شعر بېلابېلو ډولونو ته وده ورکړي ډېر څه
 پکې د گډو هڅو له مخې داسې ومنل شول چې
 پخوا د منلو هېو تصور هم نه کېده. دلته د
 مجاور احمد زيار يو ازاد شعر را نقلوو:

نا بښونکې گناه

نوره ښکالو

ستا د راتلو

له ذهنه وتې ده

د هغې خاورې

که مونږ د پښتو معاصرې شاعرۍ په اړه څه
 ويل يا ليکل غواړو نو دا خبره به ورسره ضروري
 وي چې جلا وطنه پښتو شاعري به يې تر ټولو
 ستره برخه وي او که داسې نه وي نو دا هر څه به
 نيمگړې وي.

يوه بله د يادولو وړ خبره داده چې کله پښتو
 شاعري د پاکستان خاورې ته سر وړ دننه کړې، نو
 هلته د ډيورنډ د کرښې په دوو خواوو کې سره
 بېل شاعران په يو ځای سره کښېناټل او ډېر څه
 يې چې پخوا تر دې نه و ويلې، ويې ويل او د لر
 او بر پښتون د شاعرۍ منزل يو شو او په ډېره
 مينه يې د يو بل کلام او ذهني تصوير ته زړه ونيو
 او يو له بله يې ډېر څه زده کړل او د ډيورنډ په
 کرښه جلا والی ورته په رښتونې توگه تپل شوی
 کار برېښېده.

پښتو ادب او په ځانگړې توگه پښتو شاعري
 د افغانستان د جگړې په اور کې د ډيورنډ کرښې
 دواړو خواوو ته داسې سره ورته ريښې وغزولې
 چې اوس يې د ژبې، کلتور او الهام له مخې سره

چې سجده ځای
زما د مینې وتل
ماته سپېږي
سباوون

مه یادوه.....

(زما نړۍ، م. ۱ زیار،

پېښور، ۳/۷/۹۴ ز)

له پورتنی ازاد شعر نه جوتېږي چې استاد زیار
هڅه کړې ده تر څو سوچه پښتو او بیا ازاد شعر
هم د کوزې پښتونخوا لمنو ته له ځانه سره یوسي
. هغه هلته د اوسېدو پر مهال د پښتونخوا
بېلابېلې سیمې ولیدې او حتی د پښتو ژبې د
لیکوالو او شاعرانو حجرو او دېرو ته یې ځان
ورساده او ډېر څه یې له هغوی سره شریک کړل.

د جلا وطنه شاعرۍ غوره څېرې

استاد سعدالدین شپون، عبدالباري جهاني،
محمدنبي صلاحي، شفيق الله بابرزی، سيد
فخرالدین هاشمي، پيرمحمد کاروان، محمدالله
رازق، زرین انځور، عصمت قانع، تاج محمد

زموږ د پښتو ژبې په ادبي تاريخ کې ژوندي پاتې
وي او زموږ فرهنگ او ادب به پر دوی وياړي.

دوی د پښتو شعر په گلبن کې د پښتو داسې
خدمت کړی ده لکه چې مجروح ، رښتين او الفت
صاحب دغې ژبې لپاره کړی و .

که دغه خدمت او چوپړ د حالاتو په تناسب
وڅېړل شي نو معلومه به شي چې حتی د تېرو په
پرتله په درېو لسيزو کې چې وطن کې د جگړې
اور بلبده هم لا ډېر او د يادولو څه شوی دی . که
چېرې ، د دغې شاعري بهير په څير سره مطالعه
او له سره وڅېړل شي ، نو ډېر څه موندلو او را
سپړلو گنجايش پکې شته او ډېرې ملي شتمنۍ
پکې موندلې شوی .

د دغې شاعري لمن ډېره پراخه ده او پدې گلبن
کې ډېر څه موندلې شوی چې د نړۍ د معاصر
شعر سره په پوره ډاډ سره پرتله کېدای شي که د
بر صغیر او يا د نړۍ د هغه شعر بېلگې چې د
جگړې له اور څخه ژوندۍ را وتې دي . د

ياري ، استاد روهي ، مجاور احمد زيار ، غلام
محمد کاموال ، غلام محی الدين زرميل وال ،
مرحوم اسحق ننگيال ، پروين فيض زاده ملال ،
عبدالهادي هادي او نور . . . هغه نومونه دي .
چې نه يوازې د هېواد د ننه بېلکې د هېواد د
باندې بې هم داسې څه له ځانه پرېښې چې پښتو
شعر او پښتون ولس بايد پرې ووياري .
دلته به له «عينکي اوښ» نه چې د استاد
محمدنبي صلاحي طنزيه ناول دی او په جلا
وطنۍ کې ليکل شوی او د پښتونخوا په هريپور
کې چاپ شوی دی . د «ياغي هوس» په نامه د آزاد
شعر يوه ډېره ښکلې نمونه تاسو درنو لوستونکو
ته وړاندې کړو :

ياغي هوس
ستاد جفا لښکرو
زما د وفا پر کلي
د بېلتون ډزې وکړې
ما د ياغي هوس
په شنو اسوېلو

په جلا وطنه پښتو شعر کې پخواني (انقلابي) او (جهادي) تصويرونه هم له سره په يوه افغاني او يوه ملي تصوير واوښتل او د پښتو شعر ته يې د شعريت روح ور وباښه او غزل له سره د پښتو شاعرۍ د ناوې سينگار وگرځېده .
ما کوز ورته لېمه کړه زما سره نه ټيټېده
شايد چې په الفت کې هم افغان پاتې کېدم

جلا وطنه پښتو شاعري د تصوير له مخې د بل هر وخت د پښتو شاعرۍ بڼا په برخه بللې شو .
پدې برخه کې که جلا وطني د يوه تصوير په توگه وه او که د شعريت په توگه دواړه څه داسې برخې دي چې سره بېلول يې د شاعر سليقي ته زيان رسول دي او نه بايد چې سره بېل شي . پدغه شاعرۍ کې تصوير ته داسې ځای ورکړل شوی دی ، چې د ژوند د بېلا بېلو اړخونو د ترجمان په سترگه ورته کتنلی شو . د ژوند داسې اړخونو سره لگوي چې د معاصرې شاعرۍ د يوه معياري شعر سره ښايي .

په پښتو جلا وطنه شاعرۍ کې تصوير پښتو جلا وطنه شعر د درېو لسيزو په درشل کې يوازې تر وزن او قافيو پورې بند پاتې نه شو ، بلکې د يوه داسې شعر نماينده او سرخېل شو چې نړۍ د يوه شعر په نامه وپېژانده . کړه کتونکو او قلم کارانو ته د قبول وې وگرځېد . که د حمزه شينواري او خاطر اړيدي غزل د خيبر دره ښکلې ساتلې وه ، نو کاروان د بري پښتونخوا نه داسې غزل له خانه سره وروږ چې هماغه شکل او خوند يې څو ځله زيات کړو
په جلا وطنه پښتو شاعرۍ کې تصوير داسې ځای نيولی دی چې نه يوازې جلا وطني پکې انځور شوې ده ، بلکې د پښتو شعر ټول مقصدي اړخونه پکې رانغښتي دي . موږ لکه چې مخکې د څو څېرو نومونه ذکر کړل ، دا يوازې د همدې پاڼې تر بريده دي ، بلکې پدې شاعرۍ کې دومره لوی کاروان بايد ذکر شي چې دلته يې د يادولو او ليکلو تر حده د دې اثر حوصله مندي او گنجايښ نشي منلی .

لوستلو هم نه ارزي او كه چېرې يو ځل ولوستل شي د قضاوت او كره كتنې له مخې تر بيا لوستلو به پاتې نشي.

لنډه دا چې په پښتو شاعرۍ كې چې څومره د تصوير خبره ده ډېر بډايه بريښي او د دې بډايۍ ډېره برخه په جلا وطنه پښتو شاعري پورې اړه لري.

كه پښتو جلا وطنه شاعري د كره كتنې په تول وتلله شي او په راتلونكو كې دغه باب ته پاملرنه وشي ، تحقيق او څېړنه غواړي داسې څېړنه چې د دې توان ولري چې هغه ارزيايي او تدقيق كړي نو كره كتونكي به ډېر څه تر لاسه كړي او داسې تصويرونه به پكې ومومي چې تر ننه به يې نه وي موندلي او د غوره شاعري مثالونه به پكې وموندل شي.

داسې بېلگې به پكې وموندل شي چې د ټولې نړۍ په مخ د ادبياتو په تېره شاعري سره به سر ولگوي او په نورو ژبو به و ژباړل شي . همدا اوس هم په ټوله نړۍ كې پښتو شاعري خپله لمن

خپل تصوير له مخې د خپلې ښكلا او الهام له مخې ځان د ولس زړونو ته ورسوي نو بيا تر ډېره وخته په زړونو كې پاتېږي او تر پېړيو پېړيو مرگ نلري ، ځكه چې هغه د هر ذوق ، سليقي او غوښتنې سره برابر څېږي .

كه د پيرمحمد كاروان شاعري (چنار خبرې كوي) په غور سره ولوستله شي نو د ښې او غوره شاعرۍ بېلگې پكې له ورايه بريښي ، داسې تصويرونه يې وړاندې كړي دي چې له حمزه بابا وروسته سخته ده د بل شاعر په شاعرۍ كې تر سترگو شي ، ځكه نوموړي شاعر په خپل ټول توان سره د شعر د ښكلا اصل په پام كې نيولى دى او يا په لنډ ډول پښتو شعر ته يې پام اړولى تر څو د دې شعر لمن پراخه او په عين حال كې قدم په قدم ښكلى شي .

په شعر كې ښكلا د الهام او تصوير سره نږدې اړيكې لري او يو ښه شعر د شعار او كليشه يي نظمونو نه راپېلوي ، هغه كليشه يي شعرونه او نظمونه نه يې را بېلوى چې ، حتى يو ځل په

پراخوي له پېښوره تر اروپا او امريکا ورسېده او په ټوله نړۍ کې لوستونکي لري او کله چې بېرته خپل هېواد ته را رسي دلته په ادبي او فرهنگي ټولنو کې د قېلېدو وړ وي.

دا ځکه چې شعري ښکلا لري ، الهام او تصوير د يوه منظم چوکاټ له مخې سره يو ځای شوي دي چې دهر زړه او سليقې سره سرخوري ، تکراري او کليشه يي مطالبو ته شا اړول شوې ده ، نو ځکه د لوستونکو د پام وړ گرزي .

که پخوا پښتو شاعري د کوزې او برې پښتونخوا پورې تړلې پاتې وه ، نن د ټولې نړۍ په ادبي محفلونو کې ځای لري ، که په سمه توګه وژباړله شي ، لري نه ده زمونږه ډېر پښتو شاعران به د نړۍ د ګوتو په شمار شاعرانو په ډله کې ځای ونيسي او حتی که زمونږ د شل دېرش کلونو جګړې او ویرانيو سم تصويرونه وړاندې کړي . د نړۍ د مثالي او غوره شعر په سر کې ځای نيولی شي که مونږ د پښتو جلا وطنه شاعري ډېر ځوان شعر هم له نظره تېر کړو داسې تصوير پکې

موندلی شو چې د ویلو او بیا بیا ویلو باندې ارزي . دلته د موضوع په اړه تصويري کلام او ژبني تصوير په اړه د عبدالغفور لېوال څېړنيز مطلب ته را ګرزو .

تصويري کلام . هغه دی چې غرض ور څخه د يوه شي ، فکر يا پېښې تصويرول وي او بالاخره ذهن ته رسول وي .

ژبني تصوير . د مفاهيمو هغه مجموعه ده چې د ژبې په وسيله شی يا فکر يا يوه پېښه تصوير کړي مجموعه مقالات اولين جشنواره ادبيات معاصر افغانستان . انجمن قلم . صفحات ۴۲-۴۳

دلته د مرحوم ننگيال د جلا وطنۍ هغه شعر هم را اخيستل شوی دی چې يو دوراني تصوير وړاندې کوي :

پر خواږه خوب پرېوځي

سپېره بېديا ده پکې پل د بنياد م نشته

(اسحاق ننگيال)

د تصوير غنا د غزل په پرتله په ازاد شعر کې

پرېمانه تر سترگو کېږي ، پدې اړه د پوهاند

دوکتور مجاور احمد زيار «زما نړۍ» جلاوطنه

مجموعه بيا را اخلو په (۸۱) مخ کې :

ستا يون

ستا گورو گورو

تورو تورو زلفو

د سپين سبا د غوړېدو په هيله

زما د اوښکو د څڅواکو

ترنم انځوره

د يوې بې سارې تورې شپې

په زړه کې

هغه وخت لارې

د زمانې له ياده

چې د برخليک سترگې مې

وې د سپېڅلې پاکې مينې

بېديا

سپېره بېديا ده پکې پل د بنياد م نشته

يو څو پېريان دي له پرديو غرو راغلي

برېښه پرې ناڅي ناڅي

پر خواږه خوب پرېوځي

د زهرو ونه ده ولاړه

پر بېزو ادې بې سيوري کړې

بېزو د زهرو پرگې خورې هرگړۍ ورځينې حمل

اخلي

د ورځې دېرش څلوېښت بچيان زېږوي

د ورځې دېرش څلوېښت ځوانان شي بيا قتلېږي

خو بېزو ادې پرگې خورې

او لگيا ده هر ورځ نوي بچيان زېږوي

پېريان گډېږي

د بېزو ادې په وير او په خواريو خاندې

چې شپه تياره شي

ما ستا له سترگو لاس نیوی کړی دی
چا ویل چې بیرته عقیده نه لرم

یا

راځه محمد علیمه چې ترې وکړو لاس نیوی
بڼو لاندې جانان غوث الاعظم راوړی دی
او یا د دې کتاب په ۴۳ مخ کې
داسې سوالګریم چې کچکول مې هم د سرو زرو
دی
هر چاته نه یم درېدلی د سویت لپاره (۱)

تصویر د پښتو د جلا وطنه شاعرۍ نه
بېلېدونکې برخه ده چې پرغزل او ازاد شعر کې
ځانته ځای مومي او ازاد شعر یا غزل ته ښکلا او
غنا وربخښي.

- سویت: طالبان هر منی دله کوزي او د ژمي لپاره د هر چاته پیسې
اخلې.

برم ته
لکه سپېڅلې د سباوون هنداري
اوس له یا نه سره ستا
زه وینو وینو شېبو
لکه نیمزله تنه تنه وږمه
کړمه د بلو په کوهي کې بندي
(پېښور، ۱۴/۱۱/۹۴)

پښتو جلا وطنه شاعري د ډېرو شاعرانو تر
ذهن او ګوتو ورسېده غواړم دلته د یوه داسې
شاعر د شعر یادونه هم وکړم چې د دیني علومو
طالب او ژوند او زده کړه یې په پېښور کې کړېده
د دغه شاعر خوږ غزل د دې توان لري ځان تر هر
زړه ورسوي او په ډېرو زړونو کې ځای ونیسي.
د هېواد نامتو شاعر پیرمحمد کاروان د دې
کتاب «د حورې طالب جان» په مقدمه کې
همدغه خبره کوي او د دغه شاعرۍ د بېلابېلو
اړخونو نمونې وړاندې کوي.

دلته د پښتو جلا وطنه شاعري بېشماره
 بېلگې موجودې دي . چې راوړل او يادول يې د
 دې اثر له حوصلې وتلی کار دی يو اوږد بحث .
 تدقيق او څېړنې ته ضرورت لري د ټولو آثارو
 راټولول د هغوی چاپول او بيا د تحقيق او څېړنې
 تر خاوندانو رسول طبيعي خبره ده . مشکل او
 ستونزمن کار دی چې کلونه کلونه وخت غواړي
 تر څو زموږ راتلونکی نسل پدې وپوهېږي کله
 چې يو شاعر وطن پرېږدي د هغه د فکر او تخيل
 پړاوونه له څنگه نازکو شېبو او حالاتو نه تېرېږي
 چې بايد و څېړل شي او پرې ډېر څه وليکل شي .

د جلا وطنه پښتو شاعرۍ راتلونکې
 د پښتو جلا وطنه شاعرۍ راتلونکې پدې
 پورې اړه لري چې د افغانستان جگړه تر کومه
 دوام کوي او د دې جگړې پايلې به د دې وطن
 لپاره کومې وي . قضاوتونه ، تغييرات .
 اميدونه ټول پدې پورې تړلې دي . جلا وطني به
 ختمه شي او که دا لږی دوام ولري دا هغه
 پوښتنې دي چې د دې خاورې هر فرهنگي او د
 قلم خاوند يې د ځانه سره لري . دا چې دا جگړه په
 سيمه ييز حالت بدله شوې او ټوله نړۍ يې ځانته
 را کښلې ده . د افغانستان جغرافيايي او سياسي
 نقشه به

پایله

په ټوله نړۍ کې د مهاجرینو او جلا وطنو پرتله
دا نښې چې افغانان په بې شمېره توګه جلا وطنه

وو

او نن هم هماغه حال دی.

پدغو جلا وطنو کې زیات شمېر فرهنگیان .
لیکوالان او شاعران هم شامل دي . دوی دومره
تیت او پرک او سره لري پراته دي چې د هغوی په
اړه څه لیکل او څېړنه تر ټولو سخت کار دی .
ما پدې کوچنۍ لیکنه کې تر وسه وسه هڅه
کړېده . مښت نمونه خروار څو بېلګې او مثالونه
تاسوته وړاندې کړم .

په جلا وطنه پښتو ادب لیکنه او څېړنه وخت
او شرایط غواړي . داسې ټولنو ته اړتیا ده ترڅو
پدې اړه تحقیق او څېړنه وکړي . د نړۍ په
بېلابېلو برخو کې د لیکوالو او شاعرانو په
معرفي او تبارز کې مرسته وکړي . د هغوی آثار

څنګه وي او زموږ طبیعي زېرمې او شتمنۍ به
کله د افغانانو په لاسونو کې ولوېږي .

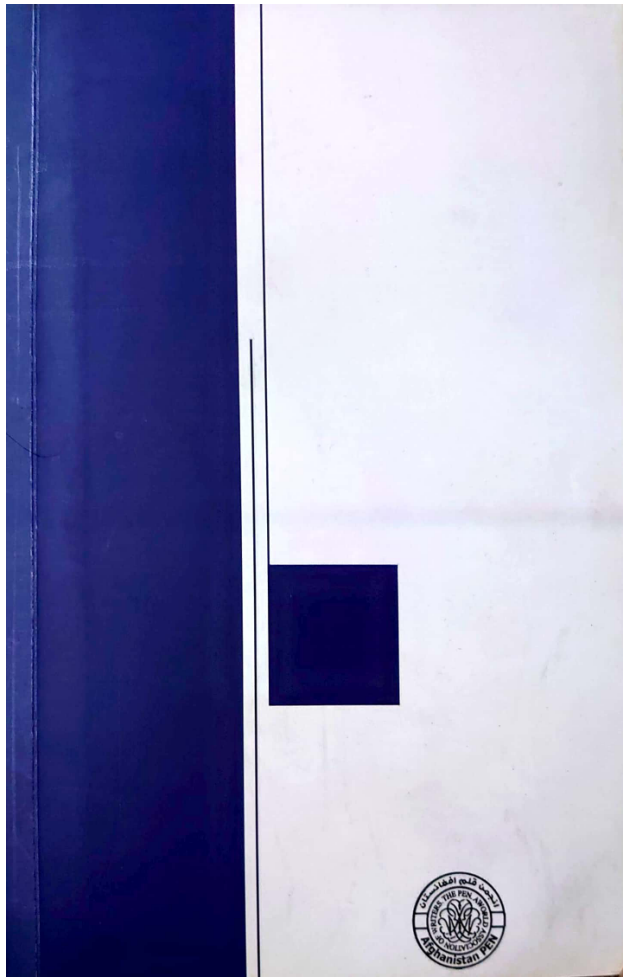
د افغانستان فرهنگي ارزښتونه ساتل هم پدې
پورې اړه لري . تر څو افغانان د خپلې خاورې ،
خپل فرهنگ او خپلو بېلا بېلو ارزښتونو
خاوندان شي .

نو بیا هغه وخت کېدای شي د پښتو جلا وطنه
شاعري توري توري را ټول او د خپل هېواد
راتلونکي نسلونو ته وړاندې شي . پدې کې له
یوې خوا دغه خوره وره شاعري له ورکېدو او مړه
کېدو وساتله شي او له بلې خوا هغه ارمانونه به
ژوندي وساتل شي چې یو جلا وطنه شاعر له ځانه
سره درلودل او د هغوی په یاد یې په ډېرو سختو
شرایطو کې شاعري کړې ده .

را ټول او پر یوه واحد او ځانګړي مرکز کې راټول
شي . کره کتنې او تحقیق ته واچول شي . ما پدې
لیکنه کې په ډېرې سختۍ سره وکولی شو . ترڅو
له مجلو ، اخبارونو او کتابونو څخه داسې
بېلګې راټولې کړم . ترڅو لږ تر لږه وکولی شم د
جلا وطنه پښتو ادب په هکله مې یو څه
لوستونکو ته وړاندې کړي وي .
که دا هر څومره کم وي ، نمونه دي . خو امید
لوستونکي یې په ډېر څه ومني .

مأخذونه

- ١- وحدت ورځپاڼه . پېښور چاپ .
- ٢- زخمي شونډې . د مېرمن ملال شعري غونډ .
- ٣- ملا شاهي . د اکاډميسين علامه پوهاند عبدالشکور
رشاد نظم .
- ٤- چنار خبرې کوي . د پير محمد کاروان شعري غونډ .
- ٥- عينکي اوښ . څېړندوی محمد نبي صلاحي
پښتونخوا . هريپور .
- ٦- پایکوب . د عبدالباري جهاني شعري غونډ .
- ٧- څپو کې انځورونه . د اجمل اند شعري غونډ .
- ٨- قلم مجله . استاد نجيب منلی .
- ٩- ډيوي په باد سپارمه . سيد فخرالدين هاشمي .
- ١٠- د سباوون په تمه . عبدالباري جهاني .
- ١١- پښتو په پښتو لنډيو کې . سليمان لايق .
- ١٢- زما نړۍ . مجاور احمد زيار .
- ١٣- سيندونه هم مري . مرحوم تنگيال .
- ١٤- د حوري طالب جان . د محمد سليم بسمل شعري
غونډ .

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library